

Kitap Tanıtımı / Book Review

EDİRNE ROMANLARINDA GEÇİŞ RİTÜELLERİ VE DİN

Doç. Dr. Nebile ÖZMEN, İstanbul 2015, 256s.

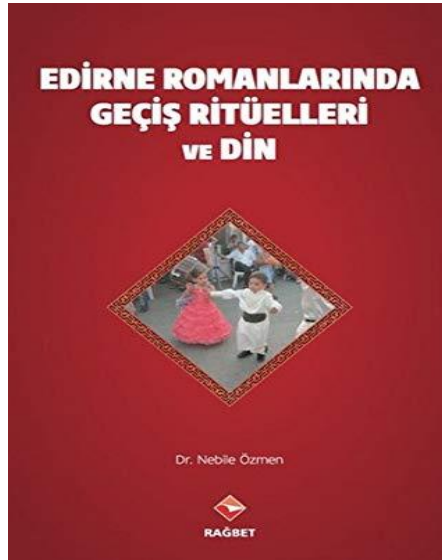
THE RITES OF PASSAGE AND RELIGION IN EDİRNE ROMANIES

Doç. Dr. Nebile ÖZMEN, İstanbul 2015, 256s.

KAYHAN BAYRAM¹

Geliş Tarihi: 24 Mayıs 2022
(Received)

Kabul Tarihi: 8 Haziran 2022.
(Accepted)

Kültürleri ve yaşam tarzlarıyla özgün bir toplum olan Romanlar, sosyoloji başta olmak üzere, birçok bilim alanının çalışma sahasını teşkil etmiştir. Bu çalışmada, Romanların sosyal ve kültürel yaşamlarında önemli yeri olan geçiş ritüellerini konu alan bir eser incelenmiştir. Romanların yaşamlarında merkezi bir yere sahip olan bu ritüelleri incelemek, esasında Romanların kültürleri, gelenekleri hakkında zengin bir veriyi içermenin yanı sıra, onların birçok geleneğinin tarihi

¹ Dr. Öğr. Gör., Şırnak Üniversitesi, Cizre Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmetler ve Danışmanlık Bölümü,
kayhan-bayram@hotmail.com ORCID ID: 0000-0001-6392-0662

kayıtlara geçmesini de sağlayacaktır. Bu yazıyla incelediğimiz “Edirne Romanlarında Geçiş Ritüelleri ve Din” adlı eserin Roman araştırmaları alanında öne çıkan niteliği de böyle bir gelenek derlemesini yapmış olmasıdır. Ayrıca yazarın eserini Roman toplumuna ithaf ettiği görülmektedir.

Yazar Hakkında: Sağlık Bilimleri üniversitesi Sosyal Hizmet bölümünde öğretim üyesi olan Nebile Özmen'in göç sosyolojisi, din sosyolojisi ve sosyal hizmet alanlarında çalışmaları bulunmaktadır. Araştırmalarında toplumdaki dezavantajlı gruplara yoğunlaşan yazarın bu kitap dışında da Roman toplumunu inceleyen araştırmaları dikkat çekmektedir.

Ülkemizde nüfus yoğunluğuna oranla en fazla Romanın yaşadığı Edirne’de yapılan ve saha çalışmasını içeren bu eser, Romanların sosyo-kültürel öğelerini din ve toplum çerçevesinde ele alarak, dini sosyolojik bir çalışma olma özelliğiyle birlikte, etnoloji, antropoloji ve sosyoloji kuramlarından da yararlanmıştır. Eserin kaleminden hayat bulduğu araştırmacının sahada bizzat Romanlar arasında uzun vakit geçirmesi, kısmi katılımcı ve doğrudan gözlem yoluyla konuyu ayrıntılarıyla gün ışığına çıkarmasını kolaylaştırmıştır. Dünyada ve özellikle ülkemizde sosyolojik ve etnolojik manada, Romanlar hakkında saha çalışmalarının az oluşu çalışmayı daha da değerli kılmaktadır. Çalışma, Romanların sosyo-kültürel özellikleri hakkında okuyanlara somut ipuçları sunmanın yanı sıra konu ilgili bilimsel alana önemli katkılar sunmaktadır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında yola çıkmış olan eser, araştırmacının konusu, amacı, yöntemi ve teknikleri, kapsamı ve sınırlılıklarının anlatıldığı “giriş” kısmı hariç, toplamda dört bölümden müteşekkildir. Bölümlere geçmeden önce giriş bölümünde yazar; araştırmacının evrenini teşkil eden Edirne’yi seçme nedenlerini açıklamış ve saha çalışmasının Edirne’de Romanların yoğun yaşadığı mahalleler örneklemelerinde gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Girişte ayrıca, yapılan nitel çalışmanın araştırmaya olan uygunluğu ana hatlarıyla aktarılmaya çalışılmış araştırmacının yöntemi konusunda geniş bilgi verilmiştir. Romanlar hakkındaki literatür de kısaca değerlendirilmiştir.

Eserin Birinci Bölümünde antropoloji ve etnolojinin temel konularından olan geçiş ritüelleri, ana kaynaklarından ve önemli teorisyenlerinden alıntılarla açıklanmıştır. Bu konuda sosyolojik ve antropolojik vurgular özellikle dikkat çekmektedir. Yazar, daha sonra geçiş ritüellerinin antropoloji ve din sosyolojindeki yerine vurgu yaparak, geçiş ritüellerinin antropoloji ve etnolojinin yanı sıra, din sosyolojisine konu olmasının sebeplerini ortaya koymaktadır. İşte tam da bu noktada Edirne Romanlarına ait geçiş ritüellerini din sosyolojisi açısından araştırmacının gerekliliği ve imkânı temellendirilmektedir. Yazar bunu yaparken, Durkheim ve

Ziya Gökalp başta olmak üzere Parsons, R. Bellah ve Collins gibi klasik ve çağdaş işlevselci sosyologlara konu ile ilgili atıflar yapmaktadır.

Mayall'a (2004:311) atıf yaparak, "*Çingene kimdir? Sorusu sorulmaya ve tartışılmaya devam edecektir*" sözü ile İkinci Bölüme başlayan yazar, dünya üzerinde etnik ve kültürel öğeleriyle Romanların geçmişten günümüze tanımlamaya devam etmiş olduğunu ve bunun bu şekilde devam edeceğini vurgulamaktadır. Ayrıca bu bölümde Çingene ve Roman adlandırmalarının epistemoloji ve ontolojisi hakkında bilgi verilmiş, kitapta Çingene yerine Roman isminin kullanılmasının nedenleri açıklanmıştır. Yazar bu bölümde verdiği bilgilerle, geçmişten günümüze Romanların yaşadıkları coğrafya ve farklı topluluklarla gerçekleştirdikleri temaslarını gözler önüne sermektedir. Bu bölümde yer alan ve Romanların dünya üzerinde yaşamış oldukları (çeşitli örnekler sunularak) sosyal sorunlar, zorluklar ve maruz kaldıkları kötü muamelelerin tarihsel ve sosyolojik aktarımı oldukça dikkat çekicidir.

Eser, günümüzde Türkiye'de yaşayan Romanların 20. yy. da Avrupa'dan göç ederek geldiklerinin ifade edilmesinin yanında, bu olguya ait farklı perspektiflerin olduğunu tespit etmiştir. Bunun yanında ülkemizde Romanlara verilen isimlere örnekler verilerek bunların sosyolojik ve dini alt yapıları; bağlı buldukları mezheplerden konuştukları dillere kadar bölgelere göre farklılaşabileceği çeşitli kaynaklardan atıflar yapılarak temellendirilmeye çalışılmıştır. Eserin İkinci Bölümü Türkiye'de 81 ilde yaşayan tahmini Roman nüfusu ve bunun sosyal etkilerinin aktarımı ile sona ermektedir.

Eserin Üçüncü Bölümü Edirne'nin sosyal, kültürel, tarihi, coğrafi, demografik ve dini yapısı hakkındaki bilgilerle başlamaktadır. İleriki sayfalarda ise, Edirne'de yaşayan Romanların kökenleri, göçleri, tarihsel süreçte nüfus yoğunlukları, yerleşim biçim ve dağılımları hakkında bilgiler verilmiştir. Yazar, yapılan görüşmelere de atıflar yaparak, Romanlar'ın kökenleri ve geldikleri yer hakkında kesin ve net bir bilgi sahibi olmadıkları sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Yazar daha sonra Romanların eğitim, iş olanakları, meslek grupları hakkında bilgiler vermekte, Edirne Romanlarının aile yapısı, ev içi sosyal yaşam ilişkileri ve koşulları, evlenme biçimleri ve aile tipleri hakkında bilgiler sunmaktadır. Bunun yanında Romanların kullandıkları dil ve kültürel özellikleri üzerinden, din fenomenine özelden İslamiyet ile olan temaslarına değinmektedir. Romanların tarihsel süreçte dini yapısının şekilleniş sürecinin genel bir çerçevesi çizilmiştir. Yazar, Dördüncü Bölümün hazırlığına Üçüncü Bölümün sonunda başlamış ve Romanların geçiş ritüelleriyle din olgusu ilişkisinin daha iyi anlaşılmasında sağlam bir temellendirmeye gitmiştir.

Dördüncü Bölümde Romanların kadim kültürel ve dinsel etkinliklerine dikkat çekilirken, sosyal değişme realitesi karşısında, Romanlarda da bir takım değişmelerin meydana geldiği vurgulanmıştır. Yazar, Dördüncü Bölümde bunların sebep ve sonuçlarına kısaca değindikten sonra, Edirne Romanlarında Değişim (Gebelik ve Doğum), Üyeliğe Kabul (Sünnet Düğünü ve Askerlik), Uyum (Nişan ve Evlenme), Ayrılık (Ölüm ve Cenaze Töreni), Mevsimsel Geçiş (Kakava Bayramı) şeklinde beş ana başlık ile geçiş ritüellerini sınıflandırarak incelemiştir. Katılımcıların görüşleri ve yapılan gözlemlerden elde edilen verilere göre, Edirne Romanlarının geçiş ritüellerinde dinin yeri örnekler ile irdelenmiştir. Özellikle bu bölümde din fenomeni, alt kimlik ve üst kimliklerin belirlenmesi ve şekillenmesinde kültürel benzeşme ve sosyal bütünleşmede oynadığı fonksiyonel etki çerçevesinde açıklanmıştır.

Dördüncü Bölümde elde edilen verilere göre, kadınların geçiş ritüellerini ve dini koruma eğilimlerinin erkeklerden daha güçlü olduğunu, genel olarak bu ritüellerin birlik ve beraberliği güçlendirdiğini, dinin işlevsel rolü aracılığıyla sosyal aidiyeti sağlamayı kolaylaştırdığını, dinin geçiş ritüellerinde Romanların toplumsal hafızasını güçlendirip dönüştürdüğünü ve bunları yeniden ürettiğini, dini pratiklerin kültürel etkinlikleri biçimlendirmekte ve bunların iç içe geçtiğini bu durumda da geçiş ritüellerini, sekülerleşme ve modernite karşısında Romanları daha dirençli hale getirdiğini, nihayetinde Türk-İslam sentezinin izleriyle şekillenmiş bir yapının fonksiyonel yapısını ortaya çıkardığını açıklamıştır.

Sonuç olarak, sosyal yapıları hakkında gerek hâkim toplumun ve gerekse bilim dünyasının çok yetersiz bilgiye sahip olduğu kültürel bir yapıyı tanıtmalarının, eseri öne çıkaran bir nitelik olduğu görülmektedir. Eserin saha çalışması sonucunda Roman toplumuna ait gelenek ve göreneklere Edirne örneğinde derlemesi ve literatüre kazandırmış olması, Roman toplumu hakkında bundan sonra yapılacak çalışmalara da kaynak teşkil etmiş olacaktır.

ETİK: Bu makale, araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI VE FİNANSAL KATKI BEYANI: Çalışmamın tarafsızlığı ile ilgili bilinmesi gereken bir mali katkı veya diğer çıkar çatışma ihtimali (potansiyeli) ve ilişki alanı yoktur.